

Анатолиј Петрович Волик
Российская государственная библиотека, Москва, Россия

УДК 027.54(100)
02(470)

Библиотеке Русије: који пут изабрати

Сажетак

У раду се образлаже нова идеја организације националне мреже библиотека. Њена културно-просветитељска мисија допуњава се актуелним тенденцијама – идеолошким, научно-технолошким, економским и одбрамбеним. Главни циљ националне мреже библиотека је, по мишљењу аутора, стварање јаким информационих ресурса и задовољење потреба друштва у широком спектру знања.

Размотрене су могућности реализације ове идеје у Русији.

Кључне речи:

библиотека, страна искуства, информациони захтеви, мрежа библиотека, стратегија, проблеми, реформе, библиотечки систем, пројекат, језик описа

Иновација је процес стваралачке сарадње. Многе сјајне идеје су пројале управо на нивоу њиховој практичној остварења. Успешни иноватори јако добро схватају вредност добро осмишљене стратегије реализације. Они увлаче и групе у разраду те стратегије, јер поимају да је снага у различитим идејама начина мишљења.

Лора Е. Кемпбел
(из интервјуа)

Аксиоматика успеха

„Знање је моћ“ – ова позната изрека могла би да буде искоришћена као одређена формула појмова о добро организованог националној мрежи библиотека, тј. институцији одговорној за формирање најутицајнијег друштвеног ресурса, како у садашњости, тако и у будућности, а то је *знање*.^{*} Могу да се наведу и другачије формулације, као, на пример, „Ко влада информацијом, тај влада светом“, „Библиотеке су мозак нације“ и др. Међутим, чини се да су наведене формулације сувише специфичне и баш због тога су мање погодне за прецизан неопходан правац размишљања. Ипак ћемо као полазну тезу размотрити изреку *Ко влада информацијом, тај влада светом*. Потребно је обратити пажњу на то да је поимање информације као еквивалента снаге једне државе прихватљиво уз помоћ четири смисаона појма, а то су: идеолошки, научно-технички, економски и војни.

Што су већи информациони ресурси земље, то је и темпо њеног развоја бржи. Дакле, ако земља која заостаје у развоју није у стању да повећа темпо акумулације информационог потенцијала, њено заостајање може да постане хронично. Међутим, никоме није стало да

„ужива у старој слави“. Информација и информационе технологије, као што је познато, брзо застаревају. Ако се то изгуби из вида, неминован је губитак конкурентских предности.

Тежња великих држава да увећају своје економске и војне потенцијале појачава потребу за све већим и већим материјалним ресурсима, захтева јачање моћи њиховог политичког утицаја. Друге земље покушавају да раде то исто, тј. да увећавају свој економски и војни потенцијал, тежећи да заштите свој суверенитет. Оне имају сталну потребу за информацијом. Управо то и јесу мотиви који инспиришу државе да развијају своје библиотеке, да увећавају њихов информациони потенцијал, да освоје корисно, тј. приступ информационим ресурсима других земаља. И не чуди то што се супротстављање идеја претвара у супротстављање информационих потенцијала. На овом нивоу, информација може да постане оружје за масовну дискриминацију и поробљавање, па чак и уништење. Ако овакава претпоставка неке делује апсурдно, потребно је, на пример, замислити се над тим зашто данас, у време космичких летова, Интернета, нано и биотехнологије, постоје земље и народи који поседују огромне природне ресурсе, а живе и организују привреду као да су савременици Исуса Христа. Овде је веома упутно скренути пажњу на антипод информацији, а то је ентропија. У кибернетичком смислу то је такође информација, али негативна, а у садржајном је то мера незнања. Незнањем се такође може управљати.

Национални интереси

Засад нема основа за тврдњу да су сукоби међу државама у свету ослабили. Напротив, они су значајно порасли. Проблеми не нестају, већ постају све приметнији. Ако се нешто и мења, то су само спољашње појаве и издаци који одлазе на борбу са њима. Тако је трку у наоружању заменила идеолошка борба, која и није била ништа друго до маскирање економских циљева. Постојећим проблемима међудржавних односа придружиле

^{*} Анатолиј Петрович Волик (Анатолий Петрович Волик) магистар техничких наука, био је генерални директор Државне библиотеке СССР „В. И. Лењин“ (данас Државна библиотека Русије) у периоду 1991-1992.

су се претње нестанка природних ресурса и климатске промене. И у будућности ће сличних проблема бити све више. Могу се појавити и неке нове претње планетарних, па чак и космичких размера, а улога информације као предуслова за раст и управљање новим знањима ће знатно порастати. Улога библиотека ће још више ојачати, при том ће се много променити библиотечке технологије, њихово деловање и резултати.

Националне мреже библиотека увек су биле и биће оријентисане на националне интересе. Управо због тога је немогуће чак и замислити да ће се у блиској будућности појавити опшедоступна *Светска дигитална научно-техничка библиотека*, у којој ће земље – учеснице представити сав свој стручни дигитални садржај. Међународне везе, иницијативе и добротворни програми библиотека увек су зависили од тога колико ће таква делатност помоћи остварењу националних циљева. При том, хуманитарна делатност никад није достигла размере које би допринеле остварењу добротворних програма, већ се увек кретала у „границама пристojности“. Понекад је добротворство било реакција на предлог који је било немогуће одказати, углавном због тога што би тако дошло до смањења репутације самих библиотека, а то је много неповољније од материјалних расхода.

Поучан пример за то како се треба односити према информацији, знањима, и, на крају крајева, према библиотекама, као и увек, даје нам просвећени и развијени свет. Проучавање „тамошњег“ библиотекарства и његових веза са животном средином помоћи ће нам да убрзамо продор у светлу будућност домаћих библиотека. Наравно, није обавезно да се слепо држимо пута који је прокрчила инострана наука о библиотекарству. Међутим, обавезно је нешто друго – *треба схватити куд а тај иуш води*.

Стратегија библиотекарства у свету

Дигиталне библиотеке. Појава нових информационих технологија омогућила је стварање електронских или дигиталних библиотека. Глобално дигитално информационо-комуникационо окружење, Интернет, дозвољава да се границе библиотека отворе до планетарних, па и космичких размера. Дигиталну библиотеку одликује могућност лаког обједињавања ресурса појединачних библиотека, а као последица тога је синергички ефекат. Он се изражава формулом $2+2=5$, која означава да ће крајњи резултат делатности библиотека приликом обједињавања ресурса бити бољи од онога који је могуће добити појединачно, а губици ће бити знатно мањи. Појединачним библиотекама за такве укупне резултате потребан је допунски прилив материјалних, финансијских и интелектуалних ресурса.

У делокругу библиотечких услуга акценат се ставља на дигиталне технологије (7). Дигитални информациони ресурси већ су распоређени по целој земаљској кугли. Приступ њима остварује се преко Интернет портала, који се такође могу налазити било где. Данас читаоница постаје персонални рачунар или ноутбук корисника. Дигитализацију су започеле многе иностране библиотеке још пре 10-15 година. Истина, ови процеси

се одвијају различитим темпом у разним земљама, али нико више не сумња у исправност изабране стратегије развоја. Уосталом, број електронских библиотека расте. Појављују се приватне дигиталне библиотеке које нису увек комерцијалне. За њихов настанак је посебно заинтересована сфера бизниса. Данас у САД функционише око 50 дигиталних библиотека различитих профила и величина. Истовремено, темпо ширења дигиталних библиотека заостаје за потражњом њихових услуга. Узрок томе је двојак. *Прво*, стварање дигиталних садржаја захтева веће трошкове. Тако дигитализација једне књиге у САД кошта 40 долара, а потребно је дигитализовати милионе библиотечких јединица. Конгресна библиотека је дигитализовала нешто мало више од 10 милиона наслова, што износи приближно 10% потреба. Да би свака библиотека посебно створила неопходни дигитални фонд, појављују се огромни проблеми. На срећу, постоји решење – обједињавање снага и ресурса на националном и наднационалном нивоу (16). *Друго*, прописи о заштити ауторских права не дозвољавају копирање и бесплатан приступ грађи без сагласности власника тих права. То је додатни проблем. Свеобухватно решење није пронађено ни у једној земљи, чак ни на националном плану, а да не говоримо о глобалном. Дигиталне библиотеке су ограничене грађом за коју је истекао рок важења ауторског права, или се није ни постављао, или су, пак, аутори дали сагласност за коришћење. Проблем је веома сложен, пошто у оптицај неће ући најактуелнији и најтраженији извори и научно-техничка информација.

Класичне библиотеке. Нико не оспорава мишљење да ће књига, као и други облици докумената на папирним и другим носиоцима информација, још веома дуго имати своје кориснике. „Хаос прелазног периода“ у библиотекарству (1), који су приметили неки аутори, постепено ће прећи у ново стање равнотеже, где ће свака технологија, класична и дигитална, имати своје место. Али неће бити све тако једноставно, јер за то има пуно разлога. Пребацивање дела читалачког садржаја на дигиталне библиотеке изазваће преиспитивање организационе и кадровске структуре класичних библиотека. Нови захтеви за квалитетом и врстом услуга захтеваће суштинске промене у технологији библиотечких процеса. Међутим, на томе се ствар не завршава. И код дигиталних и код традиционалних видова библиотечке делатности појавиће се потреба за узајамним допуњавањем. На пример, очигледно је да дигитална библиотека или дигитални архив неће желети да чувају копију (један примерак за осигурање) неопходне грађе на традиционалним носачима. Али, зато ће тежити да сачувају технолошку везу са оним установама које поседују оригинал. То ће омогућити дигиталној библиотеци да оперативно и без много брига добија електронске копије нових докумената или да обнавља изгубљене. Осим тога, увек ће постојати интересовање за комбиновање традиционалних и дигиталних услуга. Заинтересованост за добијање синергичког ефекта налази се управо у основи таквог узајамног деловања. Очигледно је да ће тај ефекат бити максималан, уколико се оствари функционална, а могућа је и организациона интеграција класичне и дигиталне библиотеке.

Инострана библиотечка пракса: национални ниво

Конгресна библиотека САД (Library of Congress) – по величини фондова ово је највећа библиотека у свету. Она је научна база Конгреса и национална библиотека САД. У њеном Статуту пише:

Улога у америчком друштву. Библиотека води нацију путем загарантованог приступа знању и информацијама и пружа могућност њиховог креативног коришћења за Конгрес и његову законодавну мисију.

Мисија. Мисија Библиотеке састоји се у томе да њени ресурси буду доступни и корисни Конгресу и читавом народу Америке, да одржава и чува универзалну колекцију извора знања и креативности за будуће нараштаје.

Вредности. Библиотека тежи да својом делатношћу и активностима стручног кадра покаже своје најважније вредности, да обезбеди информацију и евалуира прогрес у достигнућима њених наступа, мисије и циљева:

- **служење** – анализирати потребе Конгреса и других клијената и тежити њиховом задовољењу;
- **достојанство** – гарантовати висок квалитет сваког сегмента радног процеса Библиотеке;
- **сарадња** – појачати увођење менаџмента, персонала, клијената и других заинтересованих страна у процес планирања, усавршавања, оцене и побољшања делатности. Подржати транспарентно комуникацију, у суштини, отворено и благовремено (6).

Њену колекцију чине 32 милиона књига, 2,5 милиона звучних записа, 12 милиона фотографија, 4,5 милиона мапа и 54 милиона рукописа. Она опслужује органе Владе, истраживачке установе, научне раднике, приватне фирме, индустријске компаније, школе. Многе услуге су доступне путем Интернета. Специјализована служба Библиотеке бави се ауторским правима. У Библиотеци има око 3.700 запослених. Буџет Конгресне библиотеке износи 600.417.000 долара годишње (13). Годишњи финансијски расходи доступни су на сајту Библиотеке (18).

У Конгресној библиотеци реализује се низ програма стварања дигиталних библиотека на федералном и међународном нивоу (17), као и програми обезбеђења и чувања фондова (15). Дигитализовано је више од 11 милиона библиотечких јединица, што чини око 10% укупне грађе. Од 1800. године до данас, Библиотека је сакупила 138 милиона докумената. Најпре је дигитализована грађа датирана до 1923. године, јер не подлеже закону о ауторским правима.

За дигитализацију докумената, од 1994. године, утрошено је 198 милиона долара, од чега је 38 милиона употребљено за приватне колекције. Свакодневно се у библиотеци скенира од 75 до 200 докумената. Дигитализацију дела грађе помогао је Google (5 хиљада књига које не подлежу ауторским правима и 18 хиљада докумената Конгреса).

Најамбициознији пројекат Конгресне библиотеке у области дигиталних библиотечких технологија је про-

грам стварања Светске дигиталне библиотеке /World Digital Library (WDL) (3), који је одобрио Конгрес, а подржали UNESCO и IFLA. Процес реализације је у току. Русија се прикључила овом програму и спремна је да искористи резултате постигнуте раније у оквиру руско-америчког програма „Сусрет на граници“. Предлаже се да се у WDL укључе дигитализоване копије грађе из области историје и културе разних народа и етничких група (рукописи, мапе, књиге, музичке партитуре, звучни записи, филмови, штампана издања и фотографије) на седам језика, из библиотечких депоа неколико земаља. Прототип портала WDL, који је био презентован у UNESCO-у у јесен 2007, априла 2009. године отворен је за ширу публику. Иницијативу за финансирање овог програма подржава крупни бизнис. Тако је компанија Google на стварање Светске дигиталне библиотеке потрошила 3 милиона долара.

Сједињене Америчке Државе су земља која доследно и у широком спектру реализује овај принцип који би се могао формулисати на следећи начин: „библиотечка политика је неодвојиви део унутрашње и спољне политике државних органа, а Конгресна библиотека је њен лидер“.

Истраживачки сервис Конгреса/The Congressional Research Service (CRS) је научни огранак Конгреса САД у структури Конгресне библиотеке, који се бави истраживањима у области државне политике. Као специјализовани научни центар законодавне власти у Конгресној библиотеци, CRS ради на поверљивој ванпартијској основи, искључиво и непосредно за 535 чланова Конгреса, њихове комитете и особље (5). CRS врши своју мисију од 1914. године, најпре као Центар за информације из области законодавства/Legislative Reference Service, који је потом (1970) преименован у Congressional Research Service законским актом Legislative Reorganization Act.

Буџет CRS у износу од 100.786.000 долара за финансијску 2007. годину утврдио је Конгрес САД. Осим тога, добијени су поклони од добротворних фондова од око 129 хиљада америчких долара (8).

CRS издаје неколико типова докумената који су у основи извештаји (reports). До сада је изашло скоро четири хиљаде свезака. Циљ извештаја је да се да јасна карактеристика проблема у законодавној области. Извештаји могу имати различите форме као што су политичка анализа, економска истраживања, статистички прегледи, правна анализа и др. Они издају или кратке извештаје/Short Reports (RS), обично до седам страна, или дуге/Long Reports (RL), који су посвећени великим истраживањима сложених тема. Годишње CRS издаје више од 700 нових извештаја који су за изабране групе корисника доступни на Вебу CRS.

Одељење за федерална истраживања/Federal Research Department (FRD) основано је 1948. године. Данас функционише у сагласности са Федералним програмом који је утврдио Конгрес и другим нормативним документима. FRD обавља одређена истраживања и анализе унутрашње и међународне тематике за владине агенције САД, округа Колумбија и за овлашћене добављаче федералних поруџбина. Истраживања и анализе обављају

се у интересу свих 14 одељења владе САД, укључујући и Оружане снаге и војну индустрију. FRD је у 2007. години опслужио 43 клијента у 34 различита уреда који се односе на 13 федералних одељења и независних федералних агенција. Последњи каталог истраживања и извештаја FRD, обављених 1974. године, *Access to a World of Information*, садржи 500 производа.

Научници и стручњаци FRD у свом раду користе не само огромне фондове Конгресне библиотеке, већ и стране изворе информација. Услуге владиних поручбина финансирају се из буџета, а за остале се врши накнада трошкова. Профит није дозвољен.

FRD улази у састав Дирекције колекција и услуга (Collections and Services Directorate) која је саставни део Library Services – једног од основних одељења Конгресне библиотеке.

FRD је аналоган CRS и обавља послове таквог истог карактера, углавном за извршну власт, а повремено и за правне комитете Парламента или Сената Конгреса САД. За разлику од CRS и Law Library, FRD не врши истраживања на сопствену иницијативу, већ испуњава захтеве клијената уз потпуну надокнаду својих трошкова. Рад по уговору реализује се у сагласности са конкретним захтевима агенције-клијента.

У марту 2008. године FRD је навршио 60 година. У јубиларној свесци *Билтена Конгресне библиотеке* (10) налази се детаљни опис свега чиме се бавио и шта је постигао у овом периоду.

У последње време, обновивши организацију истраживачких задатака као одговор на императив времена, овом одељењу јако недостају ресурси на страним језицима. А то је озбиљан проблем. Шеф FRD Роберт Варден указује на важност обављених истраживања: „... истраживања се не односе само на националну безбедност, већ и на међународну тематику која је интересантна различитим федералним агенцијама... Ми смо, такође, извршили истраживања могућности и циљева иностраних космичких програма, оцену трошкова страних држава за таква истраживања и развој нанотехнологије, глобалну оцену владиних инвестиција у истраживање и анализу енергетских ресурса...“.

Он недвосмислено формулише предлоге за решавање тих проблема. „...треба још једном истаћи важност коришћења грађе и на другим језицима. Сакупљати такву информацију и учинити је доступном насупрот је потреба... Моја препорука је једноставна – *наставити са атерсивним истраживањем и сакупљањем информација на страним језицима... Империјална формирања међународних колекција треба да се односи на широк круг дисциплина... За реализацију интердисциплинарних истраживања неопходна нам је разноврсност садржаја и формата*“ (19).

Оцене и предлози шефа FRD допуњују културтрегерску мотивацију интереса Конгресне библиотеке у односу на међународне библиотечке програме. И то је прихватљиво. Културно-историјска истраживања на фону глобалног таласа суверенизације постају необично актуелна и добијају потпуно другачије значење: нетрадиционално. Чак се, независно од већ наведеног мишљења, може тврдити да неубедљиво представљање очигледних програм-

ских циљева изазива неповерење. Неопходни прагматични резултати постижу се једноставније и јефтиније ако се информација посматра као предмет отворене и дугорочне сарадње. Можда је ово идеализован приступ, али у име учвршћивања узајамног поверења, ипак би му у свакој згодној прилици требало дати предност.

Канцеларија за стратешке иницијативе/ Office of strategic initiatives (OSI)

Мисија Канцеларије за стратешке иницијативе је сте подршка опредељењу и стратегији Конгресне библиотеке, а то је управљање целокупним процесом стратешког планирања библиотечких и националних програма из домена обезбеђења дуготрајног чувања културног наслеђа у дигиталном облику, консолидација ставова и напора различитих институција за разраду усаглашених планова дигиталне будућности и интеграције информационих услуга.

Ако узмемо у обзир да IRS и FRD стално подржавају законодавну и извршну власт на курсу опредељења и стратегије Конгресне библиотеке, онда је OSI, у најмању руку, бар један од главних творца, а, вероватно, и системски интегратор поменутих вредности – опредељења и стратегије Конгресне библиотеке.

Један од скорашњих резултата OSI јесте важећи Стратешки план за финансијски период 2008-2013 – *Strategic plan FY 2008-2013* (14), који може да буде образац документа високог нивоа и да детаљно дефинише садашњост и будућност главне националне библиотеке САД и библиотекарства земље.

Асоцијација дигиталних библиотека/Digital Library Federation (DLF) је конзорцијум од 26 највећих научних библиотека САД (укључујући и једну инострану – Британску библиотеку), као и архива који су прихватили да сарађују на томе шта треба учинити за формирање дигиталног садржаја из области историјског и културног наслеђа САД и обезбеђења широког јавног приступа том садржају. Мисија DLF је координирана подршка новој генерацији библиотеке.

Дигиталне библиотеке, чак и у тако развијеној земљи, као што је Америка, преживљавају „болести развоја“, својствене свим библиотекама на свету. Дениз Кави (Denise Troll Covey), заменик директора библиотеке у Carnegie Mellon University, која представља своју библиотеку у DLF, потребу библиотека за подршком формулисала је на следећи начин (9):

„Данас су библиотеке заиста сиромашне. Немогуће је не приметити снажљивост и ревност коју оне манифестују при сусрету са незадрживо растућим и неочекиваним променама. Оне себи крче пут, чак и тамо где није ни био обележен, и пале светло тамо где није било ни наговештаја. Оне јасно профилишу своју институционалну мисију и обавештавају о томе шта им је потребно да би задовољиле кориснике. Ако нико не пожури да испуни ове захтеве, библиотеке ће, колико је у њиховој моћи, покушати да саме себе обезбеде, и да, углавном захваљујући томе, сачувају функционалност. Тежећи да задрже висок ниво квалитета испуњења захтева, оне знају где треба применити критеријум 'да ли је довољно

добро?': да ли су довољно добри подаци, да ли су довољно добре методе анализе и одабира информација, да ли ће довољно добра бити економска ефикасност, да ли ће услуге корисницима бити довољно ефикасне. Услед недостатка стандарда, руководства, базе за поређење остварених резултата, узимајући у обзир неадекватан буџет, библиотеке чине све ради тога да подрже опслуживање и приступ ресурсима у дигиталном окружењу на одговарајућем нивоу. Сарадња и дисеминација информација су кључне речи за успех библиотека, како данас, тако и у будућности“.

Помоћ библиотекама, која се заснива на високо-професионалној анализи великог обима аутоматски регистрованих статистичких података и анкетирања запослених и корисника са одређеним циљем, тешко је превредновати.

Основни правци делатности DLF су: дигиталне лекције, дигитална обрада извора информација, дигитално чување и целовитост, услуге и корисници и архитектура дигиталне библиотеке. Детаљне и веома корисне информације о овоме налази се на сајту <http://www.diglib.org>.

Национална парламентска библиотека Јапана/ The National Diet Library.

Национална парламентска библиотека Јапана основана је 1948. године по препоруци Библиотечке мисије САД. У процесу реконструкције политичког система Јапана после Другог светског рата, чланови Парламента Јапана (National Diet) предложили су да се оснује Библиотека Парламента са истраживачким и информационом службама и јавним приступом, имајући у виду Конгресну библиотеку као модел. Најчешће су националне библиотеке владине установе или су створене при влади. Тако обично поступају у оним земљама где библиотека парламента не врши функцију националне. НПБ Јапана, као и Конгресна библиотека, основана је за потребе законодавних органа, али је истовремено и национална (12).

У саставу Националне парламентске библиотеке Јапана, као огранак, постоји *Међународна деџа библиотека (The International Library of Children's Literature)*. Мада је ILCL првобитно била намењена само деци, она сада опслужује и истраживаче дечје књижевности и сарађује са другим дечјим и школским библиотекама и друштвеним организацијама.

У саставу НПБ налази се и *Библиотека Кансаи (The Kansai Library)* у граду Кјото, отворена октобра 2002. године. Сарађујући са главном библиотеком у Токију, она врши све видове услуга и центар је система за међубiblioteчку позајмицу.

Обавезе НПБ као националне библиотеке су: примање и чување обавезног примерка, стварање националне колекције и израда националне библиографије. Национална парламентска библиотека Јапана је истовремено и национална библиографска агенција Јапана. Допунска обавеза је попуна фонда извора за научно-техничке информације и разрада националних планова њеног развоја (11).

НПБ континуирано остварује размену информација и координацију активности са специјалним библиотекама у Влади Јапана и Врховном суду, са Националним институтом за информатику (National Institute of Informatics – NII) и Јапанском научно-техничком корпорацијом (Japan Science and Technology Corporation – JST).

Основни садржај дигиталне библиотеке НПБ – је Веб-ОРАС, текстуална база података која садржи протоколе седница Парламента, представљање ретких књига (око 29 хиљада наслова), и приручник *Јапанска научно-техничка периодика: библиографија*. Специјални биро НПБ, створен је за информисање чланова Јапанског Парламента и има за то намењен сајт. Пројекат дигиталне библиотеке реализује се као и у главној библиотеци у Токију и Кансају (20).

Архивирање Веб садржаја. Закон о обавезном примерку докумената омогућује НПБ да добија бесплатне копије електронских издања. Следећи циљ јесте поседовање дозволе за добијање обавезног примерка онлајн публикација. Задатак није једноставан: време брзо пролази, а ствар није само у важности њиховог садржаја, колико у томе што су те публикације доступне на сајтовима ограничено време, а затим заувек нестају.

Друге националне библиотеке света. Требало је надаље представити програм Европске дигиталне библиотеке, интересантне као пример споја мултинационалних интереса, као и национални програм интеграционог развоја класичних и дигиталних библиотека Кореје. Међутим, време је да се зауставимо. Лимит чланка у часопису је већ прекорачен.

Корисна запажања и закључци

Разматрани примери библиотечке архитектуре у иностранству не само да потврђују аксиоме наведене на почетку чланка, већ и откривају њихову суштину. Они демонстрирају светски доминантан поглед на библиотеке, а то је да су *оне институције друштва које стварају њихово окружење за њихово интелектуално значење и њихова знања у нашој значењу поимања те речи*. У целини, то је исправно и прецизно уопштавање, корисно за одређење правца кретања. Међутим, само искуство, тј. конкретни кораци, имаће практичну вредност било као образац који би требало следити, било као упозорење.

Размотрене примере скоро да није ни потребно коментарисати. Они говоре сами за себе. Једино што би требало истаћи јесте да се сви примери односе на национални ниво интереса. Ово одражава актуелни руски проблем, а он се састоји у томе како се изборити са улогом и местом библиотека у промењеним друштвеним условима који су подложни све бржим променама. Он је најочигледнији на примеру националних библиотека. У знатној мери, на овом нивоу се и формира општи поглед на дати проблем. Однос државе према библиотекама најбоље се, у суштини, очитује у њеним обавезама према њима.

Директно државно управљање текућом делатношћу библиотека у основи се не практикује. Чак не постоји ни таква синтагма као што је „национална библиотечка

мрежа“. Државни органи у односу на библиотеке врше функције регулације и подршке:

- одређују мисију, циљеве и буџет државних библиотека (библиотека које имају статус државних установа), обезбеђују им све видове ресурса;
- контролишу програмске циљеве и потрошњу ресурса;
- законодавно утврђују права и обавезе библиотека и њихових клијената;
- доношењем стандарда и друге нормативне документације дефинишу потребе за врстом и квалитетом библиотечких услуга;
- разматрају и доносе програме развоја државних библиотека;
- пружају подршку библиотекама у области међународне размене искустава и информација и у домену приступа иностраним информационим ресурсима.

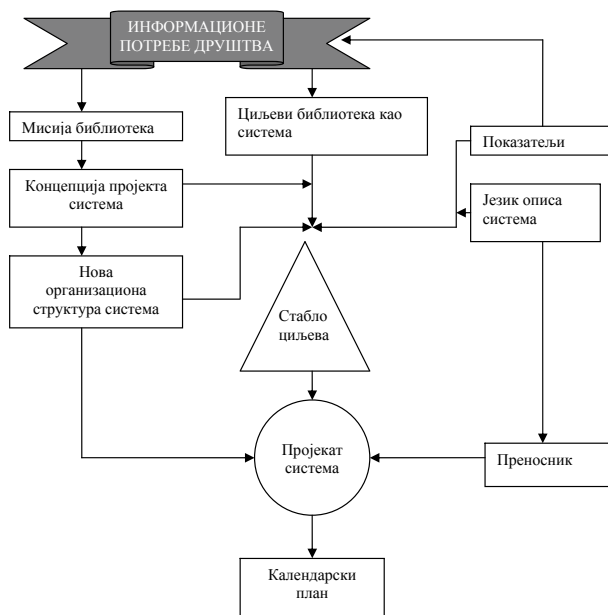
Оперативно управљање на нивоу библиотека регулише се законодавним актима и унутрашњим инструкцијама органа власти/или установа у чијем се саставу налазе.

Апстрактни поглед на реформу руског библиотекарства

У овом делу чланка обавезан сам да говорим у првом лицу, јер све што ћу даље изложити представља моје лично мишљење. У *Логичком речнику-приручнику* Н. И. Кондакова може се наћи следећа дефиниција апстрактности (у негативном смислу) – „раскид са конкретним условима, расплутост, неодређеност термина и дефиниције“ (2). Мада сваки покушај описа онога, без потребне припреме, шта данас у руском библиотекарству „није тако“ и шта би требало чинити да буде „тако“ даће резултат који се у потпуности може применити на претходно наведену дефиницију. Два разлога су за то. Први – одсуство језика описа, тј. једнозначно схваћене терминологије и одговарајућег система бројчано представљених показатеља и критеријума оцене (4). Други разлог састоји се у томе да циљеви у форми која им омогућава да се фактички установе њихова достигнућа, нису постављени ни од стране библиотека, ни од стране библиотечке мреже. На тај начин, немогуће је не само коректно описати постојеће или жељено стање система библиотека, већ и представити процес његовог побољшања, јер не постоји основа за упоређивање. Наравно, све ово ће бити могуће, али у своје време.

Потврда да је руско библиотекарство зрело за промене не може се добити на основу упоређивања жеља и остварених резултата. Међутим, постоје и други неоспорни разлози.

Прво – потпуна несагласност система и структуре библиотечке мреже још из времена постојања СССР, несагласност у приступу управљању њеним функционисањем и обезбеђењу ресурса са савременим политичким и економским условима и стратешким тежњама Руске Федерације. Друго – неодложна потреба да се „избегне економски минимум“ и пређе, најзад, у кате-

Реформисање система руских библиотека: принципијелна схема

горију развијених земаља. Ово је очигледан императив. Светска финансијска криза већ се у основи завршила и у свету је наступило стање нове равнотеже, не горе од претходног. Реформисање библиотекарства није медањак којим ће се засладити библиотеке тек онда када настану боља времена, већ неодложан услов доласка нове реалности.

Да би се отпочело са реалним преокретом ка поимању задатака реформисања, потребно је, по нашем мишљењу, формулисати два принципијелна становишта: 1) редефинисати улогу и место руских библиотека уопште, а делимично и националних, у животу руског друштва и 2) дефинисати улогу државе у сфери управљања библиотекарством. Оба принципа припадају категорији политичких решења. У догледно време они ће се искристалисати. Што се тиче првога принципа, било би неумесно и непрофесионално унапред стварати било какве претпоставке. Треба сачекати. Што се тиче другога, постоје основе за радне хипотезе. Амерички приступ управљању, када држава ограничава правно регулације делатности библиотека, у руским условима и са руским менталитетом, неће бити ефикасан. Истовремено, руске библиотеке имају дугу традицију да саме управљају текућом делатношћу и врло успешно се носе са тим. На тај начин изгледа да ће оптималан приступ бити онај у којем ће држава сачувати функције правне регулативе и стратешког управљања библиотекама, и могуће је да ће за њега створити специјални владин орган и/или пренети део управљачких функција на националне библиотеке.

Стратешке функције управљања могу бити:

1. постављање циља и контрола достигнућа,
2. управљање правима библиотека,
3. управљање потенцијалима библиотека.

Даље, могуће је направити следећи корак који ће дати представу о целокупном процесу реформисања

библиотечке мреже као активног система са одређеним циљем.

Фазе процеса реформисања:

I Научно-истраживачки радови:

- разрада језика описа система и пројеката библиотечких инвестиција;
- циљеви библиотека, методи задатака и декомпозиције, критеријуми оцене;
- информационе потребе: показатељи и методи оцене.

II Претпројектни радови:

- разрада организационе структуре система библиотека;
- дефинисање циљева система библиотека на највишем нивоу и изградња стабла циљева;
- разрада концепције реформисања библиотечког система и система управљања;
- стварање имитационог модела система библиотека и имитациони експерименти.

III Разрада пројекта система библиотека и календарског плана његове реализације.

IV Реализација пројекта и експериментална експлоатација.

Графичко представљање процеса реформисања система руских библиотека показано на датој схеми јесте апстракција (али у позитивном смислу). Она омогућава да се увиде основни правци процеса и да се схвати њихова узајамна условљеност већ при постављању самог задатка реформисања, када не постоји информација о многим појединостима, па чак ни у форми веродостојних претпоставки.

Библиотечковедение: журнал Российской государственной библиотеки 4 (Москва, 2009): 16-25.

Превела са руског
Славица Несторовић-Петровски

Анатолий Петрович Волик

Библиотеки России: выбор пути

Аннотация

Обосновывается новая идея организации национальной сети библиотек. Ее культурно-просветительская миссия дополняется актуальными направлениями – идеологическим, научно-техническим, экономическим и оборонным. Главная цель национальной сети библиотек, по мнению автора – создание достаточных информационных ресурсов и удовлетворение потребностей общества в широком спектре знаний. Рассмотрены возможности реализации этой идеи в России.

Ключевые слова:

библиотека, зарубежный опыт, информационные потребности, сеть библиотек, стратегия, проблемы, реформирование, система библиотек, проект, язык описания.

Анатолий Петрович Волик, генеральный директор Государственной Библиотеки СССР имени В. И. Ленина в 1991—1992 гг., кандидат технических наук

A. Volik

Libraries of Russia: Choice of Path

Abstract

The substantiation of a new idea – the organization of the national network of libraries. Its cultural and educational mission is supplemented with actual directions – ideological, scientific, technical, economic and defensive. The main purpose of the national network of libraries, according to the author, is the creation of sufficient information resources and the satisfaction of requirements of society in a wide spectrum of knowledge. The author considered the possibilities of the realization of this idea in Russia.

Key words:

Library, Foreign Experience, Information Demands, Network of Libraries, Strategy, Problems, Reforming, System of Libraries, Project, Language of the Description.

A. Volik, Director General of the „V. I. Lenin“ State Library of the USSR in 1991-1992, Cand. Sc. (Technology)

ЛИТЕРАТУРА

1. Баїрова И. Ј. Электронная библиотека (по материалам англоязычной печати 2000-2004 гг.) // Библиотекостроение. - 2005, 4, с. 50-57.
2. Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник. – М. : Наука, 1975.
3. Мировая цифровая библиотека: <http://www.wdl.org/ru/>
4. Соболенко Н. А. Тягунов М. Г., Шван Д. Е., Синтаксический анализ целей проекта. Московский энергетический институт (Технический университет) / Н. А. Соболенко, М. Г. Тјагунов, Д. Е. Шванн. – http://www.zulanas.lt/images/adm_source/docs/2_Sobolenko_paper_RUS
5. About CRS: <http://www.ioc.gov/crsinfo/aboutcrs.html>
6. About the Library, Library of Congress : <http://www.209.85.129.132/search?q=cache:http://www.loc.gov/about/>
7. CDNL Vision for the Global Digital Library: http://www.cdnl.info/2008/CDNL_Vision_for_the_Global_Digital_Library.pdf
8. Congressional Research Service Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Congressional_Research_Service#crs_Products
9. Covey D. T. Usage and Usability Assessment: Library Practices and Concerns, January 2002: <http://www.clir.org/pubs/reports/pub105/contents.html>
10. Federal Research Division at 60. LIBRARY OF CONGRESS Information Bulletin. – 2008.- Vol. 67. – No 3.
11. Higashigawa A. The Role of NDL in Promoting STI. 8th CO-EXIST-SEA Workshop, 6-7, December 2006: http://www.ndl.go.jp/en/publication/ndl_newsletter/156/567.html
12. Ikuhara Y. The National Diet Library and Its National Responsibilities: [http://www.iatul.org/doc-library/public\(Conf_Proceedings/2002/Ikuhara.pdf](http://www.iatul.org/doc-library/public(Conf_Proceedings/2002/Ikuhara.pdf)
13. Library of Congress: http://www.en.wikipedia.org/wiki/Library_of_Congress#Holdings
14. Library of Congress Strategic Plan Fiscal Years 2008-2013: <http://www.loc.gov/about/mission/StrategicPlan07-Full.pdf>
15. LOC's Plan for Digital Preservation – NDIIPP – Approved by Congress, 2003: <http://www.library.yale.edu/-license/ListArchives/0302/msg00054.html>
16. Marchionnini G., Plaisant C., Komlodi A. Interfaces and Tools for the Library of Congress National Digital Library Program, University of Maryland Human Computer Interaction Laboratory and Digital, Library Research Group: ils.unc.edu/-march/ipm_lc.pdf
17. NARA joins World Digital Library: <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/192589540.html>
18. The Library of Congress Financial Statements for Fiscal Year 2008: <http://www.loc.gov/about/reports/financials/loc/fy08.pdf>
19. Worden R. L. Gathering Multidisciplinary Information for the Policy-Making Community, 2006: http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/info_for_policymakers.pdf
20. Yokoyama Y. Japanese National Bibliography in the Digital Environment World Library and Information Congress: 72nd IFLA General Conference, 20-24 August 2006, Seoul. Korea <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>